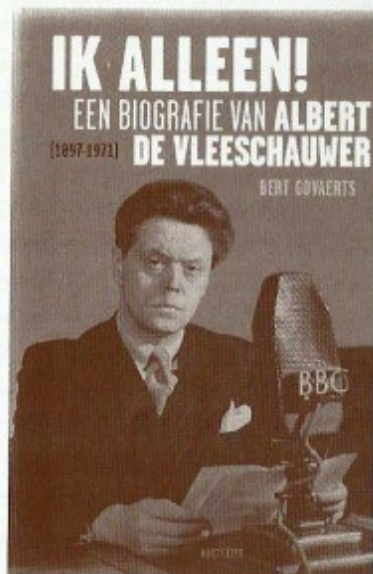

De meeste inzendingen voor Tijdingen betreffen historische non-fictie. Het is onmogelijk ze allemaal te publiceren, dus vind je er nog veel meer op onze website (vhl-almni). Voor publicatie in Tijdingen houden we rekening met verschillende criteria, vooral de relevantie van het werk en de kwaliteit van de bespreking. Deze keer publiceren we verslagen van Sam van Clemen (*Minister De Vleeschauwer, Charles De Gaulle, de Amerikaanse presidenten*), Frederik Maertens (*Vaticaan*) en Jef Abbeel (*Extreem weer*).

Bert Govaerts, *Ik alleen! Een biografie van Albert De Vleeschauwer (1897-1971)*, Antwerpen, 2012, 488 p.

De naam van Albert De Vleeschauwer is voor altijd verbonden met de zomer en het najaar van 1940. De naar Groot-Brittannië gevluchte minister van Koloniën ging op 8 juli 1940 in Londen immers aan primeminister Winston Churchill de Belgische deelname aan de geallieerde oorlogsinspanning aanbieden, waardoor die geallieerden voortaan beschikten over een rijke koloniale bondgenoot. En in oktober 1940 vormde diezelfde De Vleeschauwer samen met Paul-Henri Spaak, Camille Gutt en premier Hubert Pierlot een Belgische regering in ballingschap. Het zijn sleutelmomenten geweest in de geschiedenis van de Belgische staat. Zijn drie collega-ministers zijn intussen bedacht met een biografie¹, maar De Vleeschauwer was in de vergetelheid geraakt. Dit is nu echter ongedaan gemaakt door ex-VRT producer Bert Govaerts. Voor zijn studie over De Vleeschauwer raadpleegde hij diens rijke persoonlijke archief in het KADOC, naast vele andere persoonlijke archieven. Het resultaat is een uitmuntende en vlot leesbare politieke biografie gebaseerd op een veelheid aan interessante nieuwe gegevens. De Vleeschauwers persoonlijke leven komt inderdaad minder aan bod, vooral wegens een gebrek aan informatie. Maar dit doet zeker geen afbreuk aan de kwaliteit van dit boek, integendeel. De mooi verzorgde uitgave door uitgeverij Houtekiet is zeker ook een meerwaarde.

(1) J.F. Crombois, *Camille Gutt: les finances et la guerre 1940-1945*. Gerpinnes, 2000; M. Dumoulin, *Spaak*, Brussel, 1999; T. Grosbois, *Pierlot 1930-1950*, Brussel, 2007.

Albert De Vleeschauwer werd in 1897 geboren in Nederbrakel als telg van een landbouwersfamilie. Als brancardier-seminarist diende hij tijdens de Eerste Wereldoorlog aan het IJzerfront. Maar de roeping ging uiteindelijk niet door, waarna hij aan de KU Leuven versneld de studies rechten kon volgen en een bescheiden advocatenpraktijk uitbouwde. Hij werd beroepshalve tevens medewerker van de Boerenbond, de ideale springplank naar een loopbaan in de politiek. Vanaf 1927 was hij verbonden als docent aan de KUL, onder andere als hoogleraar handelsrecht. Vanaf 1932 was De Vleeschauwer volksvertegenwoordiger, functie waarin hij de crisisjaren 1932-1938 van nabij meemaakte. Na het ontslag van Paul Van Zeeland als eerste minister was het aan de socialist Paul-Henri Spaak om een regering te vormen. Op 15 mei 1938 werd de Vleeschauwer totaal onverwacht uit de zondagsmis gehaald: Spaak meldde per telefoon dat hij nog die dag bij Leopold III werd verwacht om de eed af te leggen als minister van Koloniën. Door zijn werklust, intellect en gematigde profiel bleef hij in troebele tijden op post tot 10 mei 1940, de auteur betitelt hem terecht als 'De onderkoning van Belgisch-Congo'.

Na de Duitse inval vluchtten koning en de regering naar Frankrijk. In Limoges voltrok zich op 31 mei voorgoed de breuk tussen het staatshoofd en zijn ministers. De koning begaf zich in krijgsgevangenschap, terwijl de regering de strijd voortzette. Het was het begin van de Koningskwestie. Overigens was De Vleeschauwer niet aanwezig op de beslissende vergadering: zijn ministerie zetelde immers in Bordeaux. Om geen leegte te doen ontstaan, kreeg hij per besluitwet op 18 juni alle wetgevende en uitvoerende macht over de kolonie, met als uitdrukkelijke opdracht te verblijven ofwel in Engeland ofwel in Amerika. Daarmee lag zijn verdere lotsbestemming vast en zou hij een uitzonderlijke rol gaan spelen. Op 24 juni bereikte hij Lissabon, op 4 juli Londen. Op 2 augustus 1940 slaagde hij tijdens een ontmoeting aan de Frans-Spaanse grenspost van de Col du Perthus erin om zijn weifelende collega's Gutt, Spaak en Pierlot eveneens te doen overkomen. Zijn credo over deze episode 'Ik alleen!' (de titel van dit boek) was overdreven, maar De Vleeschauwer had zonder twijfel grote verdienste voor de aansluiting van België bij de geallieerde oorlogsinspanning.

Hij verdeelde tijdens de oorlogsjaren zijn tijd en werk tussen de regering in Londen en Congo dat hij geregeld bezocht. Hij toonde zich duidelijk Leopoldgezind, ook al voerde hij mee een politiek die inging tegen de wil van de koning. Govaerts beschrijft hoe in Londen de tweespalt rond Leopold III groeide. Systematisch eindigde De Vleeschauwer zijn radioboodschappen met 'leve de koning', tot ergernis van zijn Franstalige collega's. Onder zijn bewind heerste in de kolonie een streng regime om te produceren voor de geallieerden: 'Het Congolese productieapparaat draaide nu in zijn hoogst mogelijke versnelling. Dat begon te wegen op de bevolking'. (p. 302) Het is niet toevallig tijdens deze jaren dat de roep om onafhankelijkheid in Kongo steeds sterker werd. De Vleeschauwer onderhandelde verder mee het zogenaamde 'uraniumakkoord' met de Amerikanen: voor de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki is deze grondstof uit de Belgische kolonie gebruikt.

De naoorlogse jaren stonden volledig in het teken van de koningskwestie, met De

Vleeschauwer als vurige Leopoldist. Het was trouwens hij die als minister van Binnenlandse Zaken in 1950 het fameuze referendum organiseerde. 'Zijn relatie tot Leopold III was diep irrationeel. Ze kan in geen geval uitgelegd worden als alleen maar een facet van zijn telkens weer aangehaalde opportunisme. Ze heeft trekken van een echte dienaar-meesterverhouding, waarvoor we mogelijk een psychologische verklaring moeten zoeken. De Vleeschauwers dienstbaarheid tegenover Leopold bereikte een hoogtepunt tijdens de beruchte Nacht van Laken² waarin hij trouw aan de koning verkoos boven solidariteit met zijn collega's in de regering. In de jaren daarvoor had hij onvermoeibaar voor Leopolds zaak gepleit en vooral gewerkt.' (p. 416). De afloop is bekend: Leopold moest aftreden om een burgeroorlog te vermijden en de CVP hield aan de hele zaak een enorme kater over: 'De Vleeschauwer was één van de 'politieke wezen' die de koningskwestie had achtergelaten.' (p. 377)

Zijn politieke carrière was daarna over zijn hoogtepunt, al was hij op het einde van de jaren '50 nog wel minister van Landbouw en kreeg hij een adellijke titel, waarop hij erg trots was. Hij zag verder Kongo onafhankelijk worden en het koloniaal systeem in elkaar storten. Een financieel schandaal betekende in 1961 zijn definitieve afscheid van de politiek, hoewel hij in 1964 werd vrijgesproken van alle betichtingen. De Vleeschauwer overleed op 24 februari 1971. De auteur eindigt zijn voortreffelijke studie als volgt: 'Alles bijeen was Albert De Vleeschauwer misschien een van onze grootste 'kleine' staatslieden. Geen denker of vernieuwer, maar een gedreven doener. De schepper van de kinderbijslag voor boeren, de eerste man in Engeland, de beheerder van Belgisch-Congo in oorlogstijd, de organisator van de volksraadpleging over de terugkeer van Leopold. Hij werd duidelijk niet alleen bewogen door politieke idealen, maar ook door een ego dat omgekeerd evenredig was aan zijn gestalte (1,65m). Als zijn carrière iets kan leren, dan is het de kunst van het politieke overleven. Maar ook op welk punt die ten slotte ophoudt.' (p. 418). ADV wist vanuit een erg bescheiden afkomst een grote carrière uit te bouwen in zowel de politieke als de academische wereld. En dat dwingt onwillekeurig respect en bewondering af.

Sam Van Clemen